

Vznik církevních sněmů

Křesťanská církev záhy vstoupila do pohanského světa Římské říše. Tím nastaly mnohé komplikace pro církev i pro pohanský svět.

Zpočátku bylo křesťanství pokládáno za součást či sektu židovství. Židovské náboženství bylo Římskou říší řešeno jako religio licita – povolené náboženství. Ve chvíli, kdy byli křesťané od židů rozpoznáni jako samostatné hnutí, situace se vyostřila. Došlo k vážnému konfliktu. Prvním důvodem byl vlastní obsah křesťanské víry: Svrchovaný Bůh zjevený mocí Ducha svatého v Ježíši Kristu vylučuje a zakazuje uctívání jiných bohů – modloslužbu. Naproti tomu oficiální ideologií Římské říše byl státní (polyteistický) kult. Účast na něm byla občanskou povinností. Zpochybňovat oficiální státní, pohanský kult, znamenalo protistátní činnost. Výlučný nárok Ježíše Krista na jeho vyznavače byl Římany viděn jako „*crimen laesae Romanae religionis*“ tedy zločin proti římskému náboženství a jako „*sacrilegium*“, „*atheotés*“ = svatokrádež, atheistická bezbožnost. Tak nastalo pronásledování křesťanů; první v městě Římě za císaře Nerona v roce 64. Další stíhání následovalo na různých místech Římské říše, takže se někde církev mohla těšit míru a pokoji, jinde trpěla. Nikde však nežíla v zaručeném bezpečí. Tato neutěšená situace trvala až do první poloviny 4. století.

K obratu došlo za vlády císaře Konstantina (306–337) a jeho spoluvladaře Valeria Liciniana Licinia. V roce 311 byl vydán toleranční edikt, který povolil křesťanský kult s tím, že se očekává, že křesťané budou svého Boha prosit za zdar Římské říše a jejích císařů.

V roce 313 byl tento toleranční edikt rozšířen v Miláně „konstitucí“, která vyhlásila úplnou svobodu křesťanské církve a rovnoprávnost křesťanství s kulty pohanskými, „*aby božstvo na nebeském trůnu, at' již*

jakékoliv, bylo s námi a s našimi poddanými smířeno a nám milostivě nakloněno“.

Křesťanská církev se ze svých ran rychle zotavila. Houfy kajících odpadlíků z doby pronásledování se do ní vrátily. Ovšem tímto pozitivním obratem otevřela se také velice vážná problematika: se zástupy nových křesťanů vstoupilo do církve i mnoho pohanských prvků, které nově pokřtění křesťané z pohanů nemohli z vlastního myšlenkového obzoru najednou vykořenit. Církev začala být ohrožována různými bludnými myšlenkami, představami a názory, které měly svůj původ v mimobiblickém světě. Hrozilo nebezpečí ideového, věroučného rozpadu církve.

Tomuto náporu cizích heretických (bludných), nebiblických proudů musela církev důrazně čelit. Jednak tím, že šířící se učení odmítala, a jednak tím, že proti nim nově, tj. v obzoru současného myšlení, především řeckého, vycházejícího z pojmů a myšlenkových kategorií řecké filozofie, formulovala články víry (dogmata) a vyznání (kréda). V první fázi se tak dělo podle naléhavosti a místních okolností na rozličných místech, tj. v jednotlivých křesťanských obcích či v obvodu určitého území. V další dějinné fázi se tohoto obranného (apologetického) úkolu ujala celá církev. Tak vznikly církevní sněmy – koncily. Podle potřeby, čas od času, byly svolávány na různá místa Římské říše, později do různých měst v Evropě. Protože se na ně sjížděli církevní představitelé celé, tehdy ještě nerozdělené církve, nazývají se tyto sněmy koncily obecnými neboli ekumenickými (z řeckého oikoumené = celý lidmi obydlený svět).

Úsilí ekumenických sněmů

1. ekumenický sněm se sešel v roce 325 v maloasijském městě NIKAJI (Niceji), aby se vypořádal s rozšířeným učením alexandrijského kněze Areia (256–336),

který tvrdil, že Boží slovo není věčné, a tak ani vztah mezi Bohem a Synem (Ježíšem Kristem) není věčný. Kristus je stvořením sice nepoměrně vyvýšeným nad ostatním stvořením, ale neliší se od něho jinak než vyšší mravní kvalitou. Teologický problém tedy zněl: Jaký je vnitřní vztah mezi Otcem a Synem, mezi Bohem a Ježíšem Kristem?

Proti arianismu církev formulovala trojiční dogma o Bohu Otcí, synu a Duchu svatém nazývané Nikajské (nicejské) vyznání (Nicaenum, N). Toto nikajské vyznání bylo později doplňováno, až dosáhlo konečné podoby na 4. ekumenickém sněmu v maloasijském Chalkedonu v roce 451. Ve spisech tohoto chalcedonského koncilu je konečné znění trojičního vyznání (dogmatu) uvedeno jako projev 2. obecného sněmu v Cařihradě (381). I když jde o historicky nepřesný údaj, nazývá se zmíněné trojiční dogma (vyznání) vyznáním nikajsko-cařihradským (Niceano-Constantinopolitanum, NC).

Jedním z předních bohosloveckých témat a úvah církve 5. století byla zásadní otázka: Jaký je vztah mezi lidstvím Ježíše Krista a božstvím, které Ježíš Kristus zjevil? A tu se vynořily dva základní směry. Jeden se nazýval dyofyzitismus. Tvrdil, že v Ježíši Kristu byly dvě přirozenosti od sebe silně rozlišné (fysis = přirozenost), takže osoba Kristova byla rozdvojena. Tento blud, nazývaný podle jeho předního vyznavače Nestoria, patriarchy cařihradského, nestorianismus, odsoudil po velmi složitých jednáních 3. ekumenický koncil v Efezu roku 431.

Druhým a opačným bludem byl monofyzitismus, jehož hlavním představitelem byl cařihradský archimandrita Eutyches. Proti Nestorovi a dyofyzitům hlásal, že v Kristu je jenom jedna přirozenost, a to božská. Výraz fysis (přirozenost) monofyzitům splýval s dalšími řeckými filozofickými pojmy prosópon (osoba) a hypostasis (podstata), takže podle monofyzitů je v Kristu toliko jediná osoba věčného Božího slova (Boha). Tato jediná přirozenost

věčného Božího slova se vtělila v Kristu, takže Ježíšovo lidství bylo vstřebáno Kristovým božstvím. Tím monofyzité vlastně popřeli, že Ježíš Kristus je pravým člověkem, přehlíželi Ježíšovo lidství.

Ve dnech 8. října až 1. listopadu. 451 se proto sešel v maloasijském předměstí Konstantinopole Chalkedonu 4. ekumenický církevní sněm, aby rozhodl, jaký je vztah mezi Kristovým lidstvím a božstvím. Koncil zformuloval proti oběma názorům (monofyzitismu a dyofyzitismu) tzv. chalcedonské christologické dogma (vyznání), které říká:

1. Ježíš Kristus má dvě přirozenosti (fysis), a to božskou a lidskou, které ovšem existují „nesmíšené, neproměnně, nerozděleně a nerozlučně“.

2. obojí přirozenost se zachovává a sbíhá v jednu osobu (prosópon) a v jednu podstatu (hypostasis).

Tedy: Kristus má dvě přirozenosti - božskou a lidskou a jednu podstatu (osobu) – božskou.

Formulace chalcedonského christologického vyznání se stala obecně křesťanským majetkem, i když má svou slabinu. Ta záleží v tom, že novozákonní pojetí meziosobního (interpersonálního) vztahu mezi Bohem a Ježíšem Kristem s jeho lidstvím je zde formulováno pojmy řecké (statické) filosofie, která nemůže přiměřeně vyjádřit dynamičnost biblického myšlení. Jestliže má Ježíš Kristus dvě přirozenosti – božskou a lidskou, ale jen jednu osobu – božskou (due substantiae, una persona), pak Ježíšovo lidství přichází zkrátka. Nemohou být dvě přirozenosti, kde je jenom jedna osoba. Kde osoba nemá také svou přirozenost, tam prostě neexistuje. Druhé přirozenosti – lidské – chybí v chalcedonské formulaci protějšek v lidské osobě. Tím se v tomto – jinak klasickém vyznání – vytrácí Kristovo lidství, takže v něm vystrkuje růžky jiný blud prvních staletí křesťanské církve – doketismus (od řeckého doxé = zdání).

Tvrdil, že Ježíš Kristus měl jen zdánlivé lidské tělo, takže na kříži netrpěl člověk Ježíš, nýbrž sám Bůh.

Dvěma příklady z dějin rané křesťanské církve – o vzniku trojičního a christologického vyznání (symbolu, dogmatu) – jsme se pokusili alespoň trochu nahlédnout do myšlenkových zápasů křesťanů v té době a současně zdůraznit mimořádný význam a postavení církevních sněmů (koncilů) v životě církve a uvědomělosti její víry. Zdaleka to nebylo hašteřivé hádání se o slovíčka. Křesťanská víra má být jistě v prvé řadě žita, ale také jasně a přesně pojmově formulována. Teologie znamená myšlení z víry. To, co ve víře myslíme, musíme také pojmově, slovně předávat druhým lidem.

V roce 1054 došlo k rozpadu dosud jednotné církve na dvě části: východní (pravoslavnou) a západní (římskokatolickou). V rozdělení církve pokračovala i další století. Připomeňme si první reformaci (českou–husitství s Jednotou bratrskou

druhou reformaci (světovou) v 16. století. Dnes už na světě existuje několik set organizovaných církví. Běžnou otázkou je: která z nich je pravou církví Kristovou? Otázka je však postavena falešně. Žádná z existujících organizovaných církví, byť by to o sobě tvrdila, není sama o sobě jedinou a pravou církví Kristovou neboli Boží. Církvev Kristova neboli Boží je skutečně jenom jedna, už proto, že Kristus sám nemůže být rozdělen. Tato jedna jediná církev Kristova překračuje hranice všech dílčích organizovaných církví.

Přehled ekumenických sněmů

Dějiny ekumenických sněmů jsou velice pohnuté. Zajímavé je, že je svolávali římstí císařové, kteří v poměrně mladém křesťanství spatřovali jednotící ideovou sílu celého impéria. Z toho ovšem hrozilo pro církev vážné nebezpečí, že bude vposledku politicky zneužita. Je dokladem o

působení Ducha svatého, že ekumenické sněmy vždycky řešily závažné otázky víry a přes všecko císařovo zasahování se nestaly nástrojem jednostranných mocenských zájmů. Ústřední téma všech jejich zasedání znělo: Kdo je Ježíš Kristus?

1. EKUMENICKÝ SNĚM SE KONAL V MALOASIJSKÉ NIKAJI (Niceji) od 20. května do 25. července 325. K jeho svolání dal popud svými názory alexandrijský kněz Arius (odtud označení arianismus), který tvrdil, že Kristus byl pouze výjimečným člověkem bez nějakého vnitřního vztahu k božství. Koncil toto učení odmítl a vyhlásil, že Bůh Otec a Syn jsou stejné podstaty. Kdo se tomuto usnesení nepodřídil, byl potrestán vyhnanstvím. A to byla druhá, už smutná stránka věci: Odlišné věroučné názory (hereze) se staly zločinem proti státu.

2. EKUMENICKÝ SNĚM ZASEDAL od května do července roku 381 V CAŘIHRADĚ. Potvrzením nicejského usnesení ukončil ariánské spory a připojil dodatek, že s Bohem Otcem a Synem je stejné podstaty i Duch svatý. Spojením vyznání nicejského a cařihradského vzniklo vyznání nicejsko-cařihradské, nikoliv však přímým sněmovním usnesením.

Římský císař Konstantin Veliký (306–337) přenesl své sídlo ze západního Říma do východní Byzance, která byla po něm přejmenována na Konstantinopol, Cařihrad. Tím vzrostl i význam cařihradského biskupa, o němž 2. všeobecný koncil výslovně usnesl, že zaujímá v církvi místo hned za biskupem římským.

1. EKUMENICKÝ SNĚM SE USKUTEČNIL V MALOASIJSKÉM EFEZU OD 22. června do 17. července roku 431. Odmítl tzv. nestorianismus, tj. nauku cařihradského patriarchy Nestoria, který popíral, že Ježíšova matka Maria je bohorodičkou. Efezský koncil Nestorovi vytkl, že

od sebe úplně roztrhl božskou a lidskou přirozenost Kristovu tvrzením, že se Kristus jevil jako pouhý člověk, který však měl s Bohem zvláštní spojení. Sněm se nakonec usnesl na zprostředkujícím vyznání, že Kristus je pravý Bůh a pravý člověk, přičemž obě tyto přirozenosti jsou v něm rozděleny.

2. EKUMENICKÝ SNĚM BYL SVOLÁN VE DNECH 8. října až 1. listopadu roku 451 DO CHALCEDONU v Malé Asii. Obíral se názory Nestoriova odpůrce archimandrity cařihradského Eutycha, který prohlašoval, že v Kristu je jediná přirozenost, a to božská. Tento monofyzitismus (fysis = přirozenost), přehlížející Kristovo lidství, byl odsouzen vyhlášením chalcedonského vyznání, že Ježíš Kristus je „zároveň dokonalý v božství a zároveň dokonalý v lidství, vpravdě Bůh a zároveň vpravdě člověk“, přičemž obě nesmíšené přirozenosti jsou spojeny v jednu osobu, a to božskou. Jde o tzv. dyofyzitismus (nauka o dvou přirozenostech), který však oproti dyofyzitismu nestoriánskému nezdůrazňuje nejednotnost obou přirozeností v Kristu.

Chalcedonský koncil rozšířil pravomoc cařihradského biskupa (metropolitu) a navíc vyhlásil, že Nový Řím (Cařihrad) má totéž postavení jako Řím Starý, i když Cařihrad stojí na druhém místě. Z římského biskupa se stává papež, tj. otec; z biskupa cařihradského patriarcha, tj. praotec. Chalcedonský koncil nakonec znamenal konec jednoty staré křesťanské církve. Oba teologické směry byly početně tak rozdělené, že se učení chalcedonského koncilu nerozšířilo po celé církvi. Učení koncilu nepřijala většina východních církví. Z alexandrijského a antiochijského církevního centra se tak odtrhla většina biskupů spolu se svými věřícími a obě tato stará křesťanská centra (zejména pak Antiochie), tak ztratila na svém významu. Antiochijský a Alexandrijský patriarchát po Chalcedonu přestaly hrát v rámci jednotné křesťanské církve roli, kterou do té doby

bezesporu měly. Jejich věřící byli od té doby většinou pouze místní Řekové. Zajímavé je, že pro teologii monofyzitismu se rozhodly ty církve, které již měly přeloženy liturgické i biblické texty do vlastního jazyka: arménská, koptsko-egyptská, velká část syrské církve, etiopská církev a církve Mezopotámie zůstaly monofyzitské do dnešních dní. Zejména v Egyptě ale mělo toto rozhodnutí dobově i jiný než náboženský charakter. Zatímco řecká část obyvatelstva přijala chalcedonské dogma za své, koptská část nikoli. Mohlo to být způsobeno i etnickými třenicemi mezi Řeky, jež si osobovali právo na duchovní primát v Alexandrii, a většinovým koptským obyvatelstvem, ale i tradičním rivalstvím mezi Alexandrií, která si činila nárok na duchovní primát na Východě (alexandrijský patriarcha má dodnes titul papež-patriarcha), a faktickou vůdčí rolí Cařihradu, resp. cařihradského patriarchátu, jenž ovšem byl v očích Egyptanů jen jakýmsi drzým povýšencem. Díky své provázanosti s egyptskou církví, zejména ze staletí prvních misíí, zůstala monofyzitská i církev etiopská.

Tímto koncilem však věroučné spory neustaly. Jeho usnesení potvrdil až 5. EKUMENICKÝ SNĚM V CAŘIHRADĚ od 5. května do 2. června roku 553. Ten důrazně odsoudil jak monofyzitismus, tak i nestoriánský dyofyzitismus.

1. EKUMENICKÝ SNĚM se konal opět v CAŘIHRADĚ od 7. listopadu 680 do 16. září roku 681. Zamítl názor tzv. monotheletů, učících, že v Kristu je pouze jediná (monon) boholidská vůle (theléma). Koncil prohlásil, že každá z Kristových přirozeností měla svou vlastní vůli. Obě vůle, ač rozdílné, se sjednotily ke spasitelskému dílu. Toto učení vlastně mělo být jistým kompromisním mezi chakedonským dogmatem a monofyzitismem, pokusem opět sjednotit celou církev. Podle všeho byl iniciátorem tohoto učení v prvních desetiletích sedmého století cařihradský patriarcha Sergios, po něj jej zastávali další tři cařihradští patriarchové a

také papež Honorius, učení prosazovali z politických důvodů s cílem obnovy jednoty staré říše tváří v tvář prvnímu islámskému nájezdu, císaři Herakleios a Konstans II. Monotheletismus, ač na jistou dobu sjednotil církev, ovšem pouze vnějškově, ovšem nakonec nebyl přijatelný jak pro vyznavače chaledonského dogmatu, tak pro monofyzity, po Honoriově smrti byl odsouzen také papežem Martinem a západní církví ekumenický sněm tak navrátil vše do starých kolejí., i proti vůli císaře Konstantina IV.

2. EKUMENICKÝ SNĚM zasedal opět v NIKAJI (Niceji) ve dnech 24. září až 23. října roku 787. Jednal o uctívání obrazů a postavil se proti obrazoborectví. Zdůraznil ovšem, že adorace (klanění) náleží jedině Bohu. Obrazoborectví však mělo svou recidivu a jako konečné vítězství ikonodulismu je považován až rok 843. Protože k odsouzení ikonoklasmu a prohlášení uctívání ikon za kanonické došlo v první postní neděli tohoto roku (zásluhou císařovny Theodory, matky císaře Michala III., jež poslal na Moravu Cyrila a Metoděje), je první postní neděle v pravoslavném světě označována za neděli v níž se slaví vítězství pravoslaví.

3. EKUMENICKÝ SNĚM, který se sešel od 5. října roku 869 do 28. února roku 870 opět V CAŘIHRADĚ, řešil počínající rozdělení (schizma) církve. I když se mu to dočasně podařilo a bylo dohodnuto pořadí pěti nejvyšších církevních hodnostářů (římský papež, patriarcha cařihradský, alexandrijský, antiošský a jeruzalémský), vývoj směřoval ke konečnému rozkolu. Tímto koncilem také končí řada ekumenických – všeobecných církevních sněmů. Pravoslavná církev ovšem tento sněm již jako ekumenický neuznává.

V ROCE 1054 SE DOSUD JEDNOTNÁ CÍRKEV DEFINITIVNĚ DĚLÍ NA ZÁPADNÍ (ŘÍMSKOKATOLICKOU) A VÝCHODNÍ (PRAVOSLAVNOU).

Východní církev pravoslavná už další koncily nezná. Za zavazující považuje pouze 7 ekumenických koncilů do roku 787. Západní církev římská se od roku 1123 do roku 1962 sešla na dalších 14 koncilech, které však nazývá ekumenickými neprávem, neboť šlo o sněmy pouze jedné části světového křesťanstva, kterou tato je vedle církví ostatních.

Nezákladnější věroučné otázky v podstatě vyřešilo prvních 6 ekumenických sněmů. Jejich usnesení uznala většina církví ve světě. Je ovšem třeba dodat, že zdaleka nejde o pojmové a slovní vyjádření jednotlivých koncilních kréd a dogmat, nýbrž o jejich bohoslovecký a vyznavačský smysl. Výdobytky nezměrného teologického úsilí ekumenických sněmů se musí nově promýšlet i nově vyjadřovat. Věcně se však nedají obejít ani škrtnout, neboť představují vrchol toho, co nad biblickou zvěstí křesťanská církev poznala jako pravdu o Ježíši Kristu.

Apoštolské vyznání víry

Biblická víra vždy usilovala o slovní sebevyjádření. Starozákonní lid hlasitě vyznával své zkušenosti s živým Hospodinem. Obdobně v Novém zákoně je na mnoha místech vysloveno vyznavačské přiznání k Ježíši Nazaretskému jako Pánu, k Bohu Otcí i k Duchu svatému.

Nejstarší křesťanské vyznání víry (krédo) bylo stručné: *Ježíš je Kristus*. Toto původní vyznání se postupně rozšiřovalo o další články. Vedl k tomu i tlak, který na mladou církev činily rozmanité nábožensko-filozofické proudy, jež měly s biblickou zvěstí málo společného. Tzv. gnóze kladla hlavní důraz na přemýšlení o Bohu s podceněním tělesných potřeb a světských povinností. Manicheismus (podle zakladatele Maniho) učil o dvou

naprosto rozdílných světech, z nichž duchovní je dobrý a hmotný je zlý. Markion, někdejší rejdař ze Sinope v Pontu, zkorigoval Nový zákon na pouhých deset zestručněných Pavlových epištol a upravené Lukášovo evangelium, atd. Církev poznala, že musí obsah křesťanské víry vyjádřit přesněji a určitěji, aby těmto nebezpečným náporům postavila hráz. Tak vzniklo okolo roku 150 Římské křestní vyznání (Symbolum Romanum).

Římské krédo se postupně textově rozšířilo v tzv. Apoštolské vyznání víry (Apostolikum), které nabylo konečné podoby v Galii (pozdější Francie) kolem roku 500. Proniklo do celé západní církve, kde se – oproti Východu – stalo věroučně závazným. Podle legendy vyslovil prý z vnuknutí Ducha svatého každý ze dvanácti apoštolů jeden článek. Jeho název je však ve skutečnosti od toho, že bylo sepsáno na základě apoštolských spisů a vyjadřuje vyznání apoštolské církve, takže bylo nazváno poslední stránkou Nového zákona.

Text Apoštolského vyznání víry zní:

I.

1. Věřím v Boha Otce všemohoucího, stvořitele nebe

i

země;

II.

2. i v Ježíše Krista, syna jeho jediného, Pána

našeho,

3. jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny,

4. trpěl pod Pontským Pilátem, byl ukřižován, umřel a

byl pohřben,

5. sestoupil do pekel, třetího dne vstal z mrtvých,

6. vstoupil na nebesa, sedí po pravici Boha Otce vše-

mohoucího,

7. odkud přijde soudit živých i mrtvých.

III.

8. Věřím v Ducha svatého,
9. svatou církev obecnou, svatých obcování,
1. hříchů odpuštění,
2. těla z mrtvých vzkříšení
3. a život věčný. Amen.

V I. oddíle je vyslovena víra v Boha jako Stvořitele, jehož dílem je celý svět. Tím je doložena Boží všemohoucnost.

II. oddíl obsahuje jednotlivé události života Ježíše Krista, o kterých svědčí evangelní a vůbec novozákonní poselství. Proti gnosticizmu, který popíral Ježíšovo plné lidství tvrzením, že Kristus byl zázračnou bytostí se zdánlivým tělem, je zde zvýrazněna historičnost a pozemskost Ježíše – Spasitele. Právě tento Ježíš Kristus je soudcem všech lidí.

III. oddíl vyslovuje víru v Ducha svatého a jeho dílo milosti mezi věřícím lidem.

Apostolikum je stručným shrnutím základních věroučných výpovědí, jež všechny nalézáme v Novém zákoně. Ovšem tak, jako i text Písma potřebuje aktualizujícího výkladu, platí to i o tomto krédu. To se konečně v dějinách církve také dělo. Např. článku o Kristově sestoupení do pekel kalvíniští bohoslovci rozuměli ve smyslu Kristova utrpení na kříži v naprosté opuštěnosti od Boha. Anebo ve vyznání o Kristově sedění po pravici Boha Otce spatřovali luterští teologové vyjádření toho, že Kristus vládne plnou mocí spolu s Otcem.

Apoštolské vyznání víry vzniklo a bylo vyznáváno před rozdělením církve roku 1054 na západní římskou a východní pravoslavnou. Přijala je i česká a světová reformace. Nepatří tedy jen jedné konfesi, naopak je vyznáním vysloveně ekumenickým.

Nicejsko-cařihradské vyznání a spor o filioique

Na 1. ekumenickém sněmu v Niceji roku 325 bylo odmítnuto scestné učení Arioovo, že Kristus není s Otcem stejné podstaty, tzn. že v Kristu k nám nepřichází sám živý Bůh osobně, nýbrž pouze nejdokonalejší Boží obraz. Hlavní zásluhu měl na tom jeden z největších bohoslovců tehdejší církve Athanasius, pozdější biskup v Alexandrii. S velikým úsilím víry i myšlení obhájil biblickou pravdu, že Ježíš Kristus je Božím slovem, které se stalo tělem.

Na obranu proti arianismu postavil nicejský koncil tzv. Jeruzalémské vyznání, které doplnil některými vsuvkami, blíže definujícími osobu Ježíše Krista. Tak vzniklo Nicejské vyznání víry (Nicaenum, N).

Obdobně jako Římské křestní vyznání se postupně rozšířilo ve vyznání Apoštolské, bylo doplňováno i vyznání Nicejské až do podoby, kterou nalézáme v dokumentech 4. ekumenického sněmu v Chalcedonu roku 451 s poznámkou, že je plodem 2. všeobecného koncilu v Cařihradě roku 381. To je však omyl. I když toto rozšířené krédo později obdrželo název Nicejsko-cařihradské vyznání (Nicaeno-Constantinopolitanum, NC), má původ starší (už před rokem 374) a nevzniklo ze žádného koncilního usnesení. Chalcedonský všeobecný sněm roku 451 je však uznal za věroučně závazné.

NC zaujalo ve východní církvi podobné postavení jako Apostolikum v církvi západní. Na Západě se dostalo do bohoslužby nejprve ve Španělsku roku 589 a potom ve Francii, střední Evropě a od počátku 11. století i v Římě.

Český překlad NC z řeckého a latinského textu zní:

Věřím(e) v jednoho Boha, Otce všemohoucího, učinitele nebe i země, všech věcí viditelných i neviditelných.

A v jednoho Pána Ježíše Krista, jednorozeného Syna Božího, z Otce zplozeného přede všemi věky, Boha z Boha,

světlo ze světla, Boha pravého z Boha pravého, zplozeného, nikoliv učiněného, téže bytnosti s Otcem; skrze něhož všecko učiněno jest; jenž pro nás lidi a pro naše spasení sestoupil z nebes a vtělil se z Ducha svatého a z Marie Panny a stal se člověkem, ukřižován také za nás pod Pontským Pilátem, a trpěl a byl pohřben. A vstal z mrtvých třetího dne podle Písma, a vstoupil na nebesa a sedí po pravici Otcově a opět přijde se slávou soudit živé i mrtvé, jehož království nebude konce.

A v Ducha svatého, Pána a oživovatele, jenž z Otce a Syna (řecký text „Syna“ nemá – viz dále) vychází, jenž s Otcem a Synem je zároveň uctíván a oslavován, jenž mluvil skrze Proroky; a jednu svatou obecnou a apoštolskou církev.

Vyznávám(e) jeden křest na odpuštění hříchů a očekávám(e) vzkříšení mrtvých a život budoucího věku.
Amen.

NC se však nakonec stalo kamenem úrazu ve vztahu východní a západní části dosud jednotné církve. Druhý ekumenický koncil v Cařihradě roku 381 se zabýval vedle formulací vyznání o Kristu i dogmatem (tj. článkem víry) o Duchu svatém. Shodl se na tom, že oživující Duch svatý vychází od Otce a proto má být ctěn jako Otec, který tímto svým Duchem mluvil prostřednictvím proroků. Východní církev zůstala později u názoru, že Duch svatý vychází od Otce prostřednictvím Syna (a Patre per Filium procedit). Naproti tomu na Západě se ustálilo poznání, že Duch svatý vychází od Otce i Syna (a Patre Filioque). Tento rozdíl mezi východním a západním myšlením víry způsobil pozvolné vzdalování se západní a východní části církve, až došlo za spolupůsobení dalších okolností k úplnému rozchodu roku 1054.

„Filioque“ zůstává bohosloveckým problémem mezi římským katolicismem a východním pravoslavím dodnes.

NC je dovršením teologické obrany proti ariánským a obdobným herezím (tj. nebiblickým učením), kterým se

pro jednostranné zdůraznění Kristova lidství ztratila skutečná (reálná) přítomnost Boha Otce nejen v díle, nýbrž i v samé osobě Ježíše Krista. Proto je v NC položen tak silný důraz na plnost Kristova božství.

Chalcedonské vyznání

Ani po 2. ekumenickém sněmu v Cařihradě roku 381, který zdůraznil vedle lidské stránky Ježíše Krista i jeho božský původ, teologické diskuse o Kristově osobě neustaly. Rozpory se týkaly otázky, v jakém vztahu se k sobě mají obě přirozenosti, lidství a božství, v Kristu. Nestoriánští dyofyzité je spatřovali naprosto a zcela odlišené a rozdělené. Proti nim monofyzité, reprezentovaní především cařihradským mnichem Eutychem, jednostranně zdůrazňovali pouze božskou přirozenost Kristovu, takže Ježíšovo lidství se jim úplně ztrácelo. Monofyzitismus je tak vlastně rubem heretického (omylného) arianismu a nestorianismu. Tyto spory nevyřešil ani 3. ekumenický sněm v Efezu.

Situaci teologicky vyjasnil až 4. ekumenický koncil v Chalcedonu roku 451; usnesl se na vyznání, jež nese pojmenování Chalcedonské. Na jeho formulaci měl rozhodující vliv představitel západního bohosloví biskup Lev I. - Veliký (440 -461). Zdomácnělo však i ve východní církvi. Chalcedonské vyznání christologické (christologie = nauka o Kristu) se úzce připíná k vyznání Nicejsko-cařihradskému, a proto se o něm zmiňujeme. Český překlad z řeckého původního textu je tento:

Následující tedy svatých otců, učíme všichni jednomyslně vyznávat i jednoho a téhož Syna, našeho Pána Ježíše Krista, zároveň dokonalého v božství a zároveň dokonalého v lidství, vpravdě Boha a zároveň vpravdě člověka, z rozumné duše a z těla, téže bytnosti jako Otec podle božství a zároveň téže bytnosti jako my podle lidství, ve všem nám podobného kromě hříchu, zplozeného před

věky z Otce podle božství, zároveň však v posledních dnech pro nás a pro naše spasení z Marie Panny, rodičky Boží, podle lidství, jednoho a téhož Krista, Syna, Pána,

Jednorozeného, jež sluší uznávat i ve dvou přirozenostech nesmíšené, neproměnně, nerozděleně, nerozlučně, jehož přirozeností rozdíl se nijak neruší sjednocením, nýbrž jehož obojí přirozenosti vlastnost se spíše zachovává a sbíhá v jednu osobu a v jednu podstatu; nikoli ve dvě osoby rozdělovaného či rozlučovaného, ale jednoho a téhož Syna a Jednorozeného, Boha, Slovo, Pána Ježíše Krista, tak jak prve Proroci o něm i sám Pán Ježíš Kristus nás vyučil a jak nám odevzdalo vyznání otců.

Kristus je tedy viděn jako jediný ve dvou přirozenostech –božské a lidské – a to nesmíšené, neproměnně, nerozděleně a nerozlučně. Obě přirozenosti se sbíhají v jednu osobu, která je božská. Tím se ovšem Ježíšova lidská přirozenost zproblematizovala, protože kde není lidské osoby, nemůže být ani lidské přirozenosti.

Chalcedonské vyznání je však zapotřebí chápat v jeho původním obranném poslání proti heretickým, nebiblickým myšlenkovým proudům tehdejší doby. Z toho hlediska představuje významný bohoslovecký dokument. Je nutné také připomenout, že pojmy „ podstata, bytnost, přirozenost, osoba " atd., kterými se vyjadřovala stará křesťanská vyznání, měnily v průběhu dějin svůj obsah. Správně jim dnes porozumět vyžaduje proto určitou studijní práci a námahu.

Na 4. všeobecném sněmu v Chalcedonu byl jednou provždy odmítnut monofyzitismus a chalcedonské dogma se už natrvalo stalo základnou všeho pravověří. Z toho důvodu je přijalo i reformační bohosloví.

Zpracováno na základě této literatury:

Aleksandar ŠMEMAN: Istorijski put pravoslavja. Cetinje 1994.

Ernst BENZ: Geist und Leben der Ostkirche.
Hamburg 1957.

Milan MATYÁŠ: Ekumenické sněmy prvního
tisíciletí v životě Církve Československé husitské. Praha
1997.